”Muusien asuinsija” – Turku vuoden 1827 katastrofiuutisoinnissa

Näky oli kauhistuttava mutta kiehtova. Koko Aningaisten mäen rinne jokeen päin sekä Multavierun seutu oli kietoutunut savuun ja moniväristen liekkien mereen, jota kukaan ei voinut lähestyä ja joka hillitöntä vauhtia levisi yhä laajemmalle.

Adolf Moberg (1813–1895)

Tiistai-iltana 4. syyskuuta 1827 syttynyt Turun palo oli Pohjois-Euroopan tuhoisimpia kaupunkipaloja. Olen viime vuosien aikana pyrkinyt ymmärtämään paitsi aikalaisten, kuten Adolf Mobergin, kauhuntäyteistä kokemusta katastrofin hetkellä myös sitä kehityskulkua, joka teki Turun palosta kansainvälisen mediailmiön. Turun palo ei levinnyt ainoastaan Aurajoen varren vanhassa yliopistokaupungissa, vaan se levisi myös sanomalehdistön välityksellä melkein kaikkialle, missä lehtiä julkaistiin ja luettiin. Jo Svante Dahlström kiinnitti kirjassaan *Åbo brand* (1927) huomiota palon saamaan kansainväliseen huomioon, mutta ennen digitoitujen sanomalehtiarkistojen aikaa mediakatastrofin globaalit mittasuhteet jäivät väistämättä pimentoon.

Tutkimukseni on vielä kesken, mutta sen ensimmäiset havainnot ilmestyivät vuonna 2017 artikkelissa ”Catastrophe, Emotions and Guilt – The Great Fire of Turku 1827” (teoksessa *Catastrophe, Gender and Urban Experience, 1648–1920*) ja vuonna 2019 julkaistussa Youtube-videossa https://www.youtube.com/watch?v=hEejADC6rU8 (kuva 1). Tähän mennessä olen löytänyt pelkästään syyskuulta 1827 yli 50 Turun palosta kertovaa uutista. Tieto palosta levisi ensin lähialueille, Helsinkiin, Tukholmaan ja Pietariin. Tukholmasta uutinen kulkeutui muihin Skandinavian maihin, mutta myös Hampuriin, joka toimi reittinä sekä Saksaan että Englantiin. Brittilehdet uutisoivat turkulaisten onnettomasta kohtalosta koko lokakuun ajan. Pietarista taas uutinen levisi itään ja etelään, Viroon, Puolaan, Böömiin, Määriin, Saksaan ja Itävaltaan. Lontoon ja Hampurin kautta tieto Turun palosta päätyi lopulta, lokakuun lopussa, myös Yhdysvaltoihin, jossa monet sanomalehdet kuvasivat Turun täydellistä tuhoa. Kaukaisin löytämäni uutinen on tasmanialaisesta *The Hobart Town Courier* -lehdestä maaliskuulta 1828.

Vuonna 1827 ei ollut tietotoimistoja eikä lennätinkaapeleita. Uutinen levisi tarinoiden ja puheiden, henkilökohtaisten viestien ja liikekirjeenvaihdon, maayhteyksien ja laivaliikenteen välityksellä. Uutisten ”uutuusarvo” kesti kauan, mistä kertoo Brittein saarten pitkäkestoinen Turun palon käsittely. Ensimmäiset lontoolaiset uutiset ilmestyivät syyskuun lopussa, kuten *The London Standard* -lehden uutinen 26. syyskuuta 1827. Silti *The Times* julkaisi vielä 30. lokakuuta pitkän uutisen, joka kertoi Hellmanin talon piikojen ja renkien luvattomasta ja huolimattomasta talinkeitoista. Uutisilla oli aikaeroa yli kuukausi, ja ne tulivatkin eri lähteistä, *The London Standardin* kuvaus Hampurin kautta, *The Timesin* kertomus Pietarista.

Kansainvälisessä uutisoinnissa on kiehtovaa se tapa, jolla Turun kaduilla välittömästi onnettomuuden jälkeen kerrotut huhut ja tulkinnat siirtyivät yksityisestä kirjeenvaihdosta uutisiksi. Välittömästi palon jälkeen turkulaiset kauppiaat ja professorit lähettivät tiedonantoja kontakteilleen ja myös suoraan sanomalehtien toimituksiin. Tämä ilmenee erinomaisesti tukholmalaisista lähteistä. Esimerkiksi *Dagligt Alleganda* julkaisi 14. syyskuuta koosteen useista kirjeistä, jotka Turusta oli lehdelle toimitettu, joko suoraan tai välikäsien kautta. Niistä välittyy moniääninen kuva palon kokemuksesta. Vähitellen uutiset kuitenkin standardisoituivat: aikalaiskuvauksista valikoitui tekstejä, joita kopioitiin lehdistä toiseen. Englanninkielisessä lehdistössä kirjoitettiin useimmiten juuri palvelusväen huolimattomuudesta. Palon syitä tutkittiin Turussa oikeuden edessä, jossa todettiin talinkeittohuhut perättömiksi, mutta maailmalla levisivät samaan aikaan ne kertomukset, joita turkulaiset olivat toisilleen kertoneet palon jälkimaininkien kuohunnassa. Huhusta tuli uutinen.

Turkulaiset professorit puolestaan välittivät Turun palosta kuvaa sivistyksen katastrofina. Pariisilainen *Le Figaro* julkaisi 11. lokakuuta tekstin, jonka oli kynäillyt *M. le professeur B…., d'Abo.*

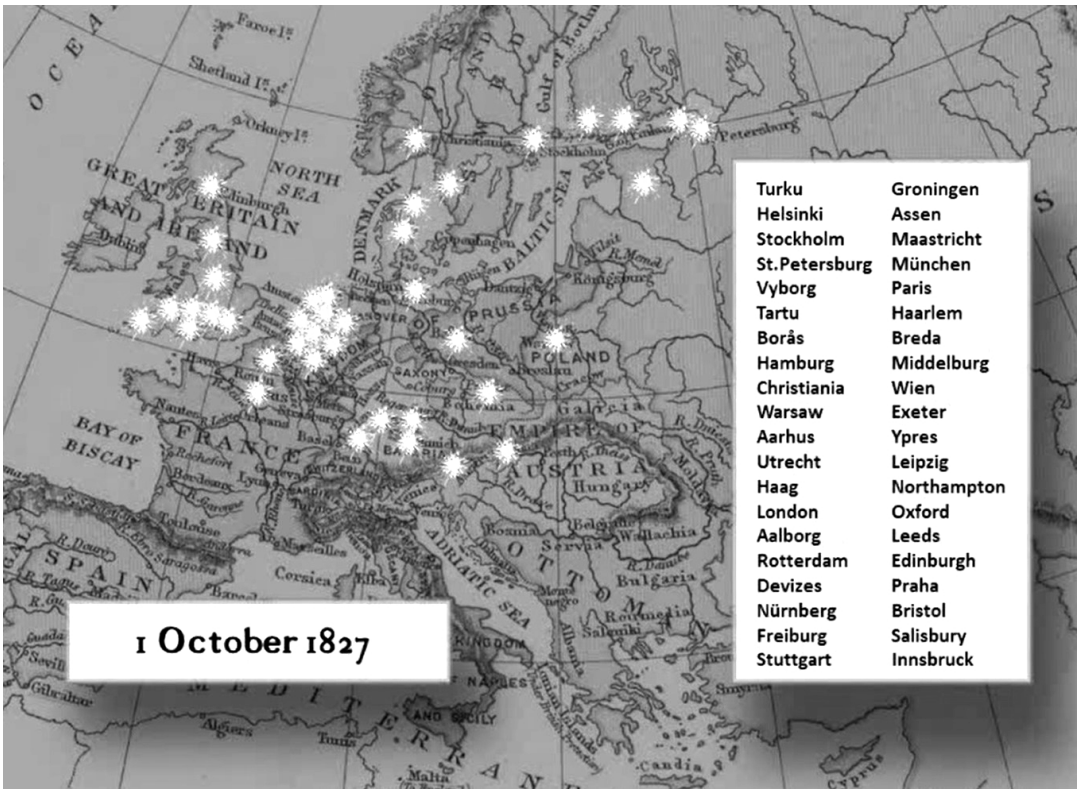

Kuvakaappaus Youtube-videosta, joka kuvaa Turun paloon liittyvän uutisoinnin leviämistä Euroopassa 4.9.–1.10.1827. Lähde: Salmi, The Great Fire of Turku as a Media Catastrophe, 1827, https://www.youtube.com/watch?v=hEejADC6rU8.

Teksti alkaa komealla metaforalla, jossa Turun tuho vertautuu Raamatun Sodoman ja Gomorran hävitykseen. Tässä uutisessa ei ole epäilystäkään siitä, ettei Turku, *le capitale du grand-duché de Finlande*, ole nimenomaan sivistyksen kehto. Palvelusväen välinpitämättömyys mainitaan tässäkin, ja sen vastakuvaksi nousevat Turun Akatemian mittaamattoman arvokkaat kokoelmat, jotka olivat nyt peruuttamattomasti tuhoutuneet.

Erityisen kiinnostava juonne liittyy saksankieliseen uutisointiin, jossa samaa kuvausta kopioitiin kymmeniä kertoja Itä- ja Keski-Euroopassa. Ensimmäinen havaintoni liittyy Viipurissa julkaistuun saksankieliseen lehteen *Wiburgs Wochenblatt*, jonka uutinen ilmestyi 15. syyskuuta 1827. Uutisen teksti on peräisin Pietarista, jossa se julkaistiin juliaanisen kalenterin mukaan 30. elokuuta, mikä gregoriaanisen kalenterin mukaan oli 11. syyskuuta. Uutinen toteaa, että Turku oli *Jahrhunderte lang die Hauptstadt des Grossfürstenthums Finnland, und bis jetzt der ehrwürdige Musensitz desselben.* Vuosisatainen pääkaupunki oli ”kunnioitettava muusien asuinsija”, *der ehrwürdige Musensitz*, tieteiden ja taiteiden keskus, joka nyt oli muuttunut tuhkaksi.

Turku näyttäytyi ”muusien asuinsijana” lähes viraalisessa uutisessa, jota saksalaisella kielialueella alettiin kopioida lehdestä toiseen (Kuva 2). Kun kaupunki oli tuhoutunut, menetystä ylevöitettiin vertaamalla esimerkiksi Turun Akatemian kirjaston paloa Aleksandrian kirjaston kohtaloon. Samalla ylevyyden attribuutista, ”muusien asuinsijasta”, tuli johtolanka, jota seuraamalla uutisen kulkua ja sen taustalla olevaa verkostoa voi hahmottaa. Pietarin saksankielisestä lehdistöstä attribuutti kopioitiin Viipurin lisäksi Augsburgiin, Freiburgiin, Nürnbergiin ja Stuttgartiin (27.9.), Leipzigiin, Müncheniin ja Wieniin (29.9.), Pra-

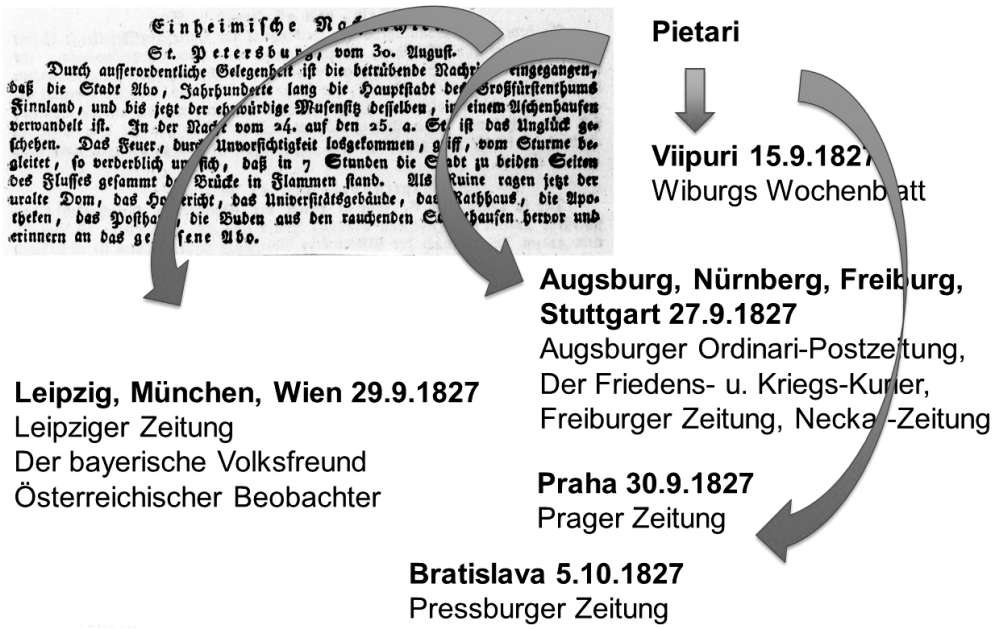

”Der ehrwürdige Musensitz” -ilmaisun leviäminen Turun palon uutisoinnissa.

haan (30.9.) ja Bratislavaan (5.10.). Baijerissa eurooppalaiset uutisvirrat kohtasivat, kun Münchenissä *Tags-Blatt für München* julkaisi 29. syyskuuta Tukholmassa julkaistun uutisen hampurilaisen lehden välittämänä, kun taas samana päivänä *Der bayerische Volksfreund* kertoi pietarilaisen lähteen kautta ”muusien asuinsijasta”. Informaation reitit kertovat, miten 1800-luvun alun Eurooppassa uutiset toisaalta standardisoituivat muutamiksi kanonisoiduiksi teksteiksi, mutta samaan aikaan rihmastot risteilivät toistensa yli ja lomitse. Samanaikaisesti Turku näyttäytyi Sodomana ja Gomorrana, jossa holtiton talinkeitto johti katastrofiin, mutta se oli myös muusien koti, jossa runous oli kerran kukoistanut.

Hannu Salmi on kulttuurihistorian professori, joka toimii Suomen Akatemian Akatemiaprofessorina vuosina 2017–2021.